

Social Work & Education

©SW&E. 2025

УДК 314/316-025.28:377/378-057.27-047.22

DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.16

Володимир ГУРІЧ,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії,
соціології та соціальної роботи,
Херсонський державний
університет, вул. Шевченка, 14,
м. Івано-Франківськ, Україна;
76018; v_gurich@ksu.ks.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9283-8534>

Статус статті:

Отримано: липень 02, 2025

1-шерезензування: серпень 22, 2025

Прийнято: вересень 30, 2025

Гуріч, В. (2025). Інтеграція безбар'єрності в освітні стандарти: виклики та перспективи підготовки фахівців. *Social work and education*, Vol. 12, No. 3 pp. 486-498. DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.18

ІНТЕГРАЦІЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В ОСВІТНІ СТАНДАРТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Анотація. У статті розглянуто та обґрунтовано важливість розуміння принципів безбар'єрності майбутніми фахівцями різних галузей. Представлено теоретичний аналіз змістових характеристик поняття «безбар'єрність» у контексті сучасної соціальної політики та професійної діяльності. Досліджено, що у багатьох державних стандартах спеціальностей різних галузей відсутні прямі згадки про принцип безбар'єрності, інклюзію або універсальний дизайн. Компетентності та результати навчання зосереджені переважно на технічних аспектах, без врахування, зокрема, потреб користувачів з обмеженими можливостями.

Розглянуто необхідність інтеграції принципів безбар'єрності в освітні програми різних спеціальностей РВО «Бакалавр» вищої освіти. Проаналізовано практичні аспекти застосування вимог політики безбар'єрності у професійній діяльності, що сприяє створенню інклюзивного середовища та розширенню доступу для всіх категорій населення. Виокремлено та обґрунтовано ключові компетенції, які дозволяють майбутнім фахівцям різних галузей ефективно впроваджувати безбар'єрні рішення у своїй щоденній практиці.

Аналіз отриманих результатів дослідження дозволяє рекомендувати переглянути та оновити державні стандарти вищої освіти, включивши положення, що сприятимуть формуванню у здобувачів розуміння принципів безбар'єрності і навичок забезпечення доступності у професійній сфері.

Ключові слова: доступність, безбар'єрність, стандарти вищої освіти, інклюзивне середовище, освітні програми, компетенції.

ВСТУП

Безбар'єрність тісно пов'язана з універсальними правами людини та концепцією інклюзії. Вона сприяє реалізації права на освіту, працю, участь у громадському житті, тобто рівноправному залученню; дозволяє різним соціальним групам – особам з інвалідністю, маломобільним групам населення (напр., літнім людям, батькам малолітніх дітей) – бути активними учасниками суспільного життя, що відповідає ідеї «соціального включення». Згідно з міжнародною практикою, безбар'єрність набуває вимірів доступу до фізичного простору, інформації, транспортних послуг та комунікацій, що є обов'язком держав на засадах рівності (наприклад, стаття 9 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю). Усі ці принципи перегукуються з посиленими міжнародними зобов'язаннями (зокрема, Стаття 26 Хартії ЄС). Таким чином, безбар'єрність стає практичною реалізацією ідеалів прав людини, забезпечення рівності можливостей і інклюзивної політики.

Поняття безбар'єрності сьогодні сприймається як комплексний принцип соціальної політики, пов'язаний з правами людини та інклюзією. В освіті безбар'єрність має відобразитися як ключова компетентність: знання принципів доступності, вміння застосовувати універсальний дизайн та реалізовувати права клієнтів. Усі ці компоненти разом сприяють реалізації рівноправності та інклюзії у суспільстві. Тим не менш, аналіз стандартів вищої освіти різних галузей показує, що системно відповідні завдання і компетенції не набули необхідного закріплення, а відповідно і не вистачає підґрунтя для практики їхнього застосування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ.

Поняття безбар'єрності у сучасному контексті розглядається як «безперешкодне життєве середовище, де забезпечені рівні можливості, права людей, їх рівноправний доступ до ресурсів та гарантії на отримання допомоги» (Бабич, 2024). Міністерство соціальної політики України також підкреслює, що безбар'єрне середовище – це соціальна норма, у якій «всі люди прийняті, шановані та цінуються незалежно від походження, статі, віку, фізичних особливостей...» (Безбар'єрність, 2025). Головним завданням є «усунення бар'єрів (від фізичних сходів та архітектурних перешкод до інституційних чи ментальних бар'єрів) задля забезпечення рівної участі всіх груп населення у суспільному житті» (Сайт МОН, 2024). Питання безбар'єрності закріплені у міжнародних документах, зокрема, у Стратегії ЄС з прав осіб з інвалідністю на 2021–2030 рр. та «Європейському акті доступності», у яких підтверджено прагнення досягти «безбар'єрної Європи», де особи з інвалідністю матимуть рівні права й зможуть повністю брати участь у житті суспільства та економіки (Union of equality, 2021). Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, де, зокрема, в статті 9 закріплено зобов'язання держав створювати доступне середовище для людей з інвалідністю на рівних умовах із іншими.

Указ Президента України №533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» ініціював розробку Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 р. із урахуванням кращого міжнародного досвіду та акцентом на інклюзії, недискримінації та

універсальному дизайні. Стратегія охоплює комплексний підхід до доступності у шести основних напрямках: фізичній, соціальній, економічній, освітній, цифровій та інформаційній. Практично це реалізується через доступні форми комунікації, гнучкі методики обстеження потреб, використання принципів універсального дизайну у соціальних програмах. Інноваційний підхід полягає не у простому виконанні нормативних вимог, а й впровадженні «практики, що утверджує гідність і ресурсність людей з інвалідністю» (Fernández-Batanero et al., 2022). Це означає, що будь-який працівник у міру специфіки своєї професії може сприяти належному врахуванню потреб людей з обмеженими можливостями, маломобільних груп населення на кожному етапі своєї діяльності, боротися з упередженнями і привертати увагу громади до проблем інклюзії. Важливо також, що безбар'єрний підхід забезпечує безпеку та гідність учасників, наприклад, шляхом доступної інформації та інструментів (субтитрування, зрозумілих інструкцій).

Поряд із загальними засадами інклюзивності та універсального дизайну (доступність простору, інформації, комунікації тощо) є міжнародні та національні зобов'язання України щодо безбар'єрності в освіті. Міністерство освіти і науки підкреслює необхідність створення інклюзивного середовища у ЗВО (напр., «МОН розробило нові методичні рекомендації щодо організації безбар'єрного освітнього простору» (Лист МОН, 2024). Також ЮНЕСКО визначає, що освітній процес у галузі культури й мистецтва має передбачати «більший доступ та інклюзію в освіті і культурі» (UNESCO, 2024). Це створює потребу в осучасненні освітніх стандартів з метою їхнього оновлення і закріплення ідеї безбар'єрності, зокрема, у частині доступності та універсального дизайну.

Аналіз досліджень компетенцій щодо безбар'єрності у вищезгаданих стандартах демонструє актуальність пошуку шляхів формування компетенцій щодо безбар'єрності (доступності) в європейських та американських університетах. Робота G. Hornby, M. Pilgrim і S. Macfarlane (2017) висвітлює важливість навчання педагогів інклюзивним практикам для формування компетенцій щодо безбар'єрного середовища; ідентифікацію конкретних факторів сприяння та перешкод у освітніх закладах; основи для розуміння, як ці компетенції розвиваються у професійному контексті. J. Velarde-García з колегами (2023) визначили необхідність кращої інтеграції навичок доступності; важливість професійного розвитку для оснащення педагогів компетенціями щодо безбар'єрності. В Україні проблеми теоретико-методичних засади безбар'єрного освітнього середовища описуються частіше для закладів середньої освіти (Глазкова, Хатунцева, 2024). Дослідження С. Woodfield і J. Freedman (2021) бар'єрів для продукування знань та визнання осіб з інвалідністю у вищій освіті показало необхідність визнання осіб з інтелектуальною інвалідністю як виробників та учасників знань про їхній власний досвід; проблеми підтвердження нетрадиційних підходів до комунікації; важливість включення цих компетенцій до стандартів вищої освіти.

Серед дослідників проблеми розробки навчальних програм з доступності Elisa Weeden (2023) запропонувала комплексну навчальну програму з доступності для вищої освіти. Протягом 4-х курсів студенти вчать усвідомлено розглядати, пропагувати та підвищувати доступність при підготовці до роботи. Така програма

включає: 1) дизайн для доступності; 2) доступ та допоміжні технології; 3) доступність протягом життєвого циклу; 4) дослідження доступності. У своїй роботі дослідниця спирається на думки інших вчених, які запропонували різні форми включення теми доступності до змісту вищої освіти: від створення спеціальних курсів до інтеграції теми доступності до всіх навчальних програм і включення компетенцій з доступності у стандарти вищої освіти.

Накопичені дослідження вказують на кілька ключових компетенцій щодо безбар'єрності, які слід включати до стандартів вищої освіти:

1. Компетенції універсального дизайну для навчання (УДН): здатність проєктувати курси та матеріали за принципами УДН для забезпечення доступності для всіх здобувачів освіти (Tai et al., 2022).

2. Технічні навички доступності: компетенції у створенні доступного цифрового контенту, включаючи знання стандартів веб-доступності та допоміжних технологій (Weeden, 2024).

3. Інклюзивний дизайн оцінювання: навички розробки оцінювань, які дозволяють усім студентам демонструвати своє навчання без бар'єрів (Tai et al., 2022).

4. Обізнаність щодо інвалідності та культурна компетентність: розуміння різних типів інвалідностей та їх наслідків для навчання, уникнення стереотипів та упереджень [17].

5. Колаборативні практики: здатність ефективно співпрацювати зі службами підтримки осіб з інвалідністю, студентами та іншими стейкхолдерами для створення безбар'єрного середовища (Lopez et al, 2025).

6. Знання політик та законів: розуміння відповідних законів про інвалідність, нормативних актів та інституційних політик (Policy and Legal Knowledge, 2025).

7. Етичні аспекти доступності: розуміння етичних наслідків рішень щодо доступності та розвиток етичної основи для вирішення питань доступності (Coleman & Berge, 2025).

У рамках процесу створення доступних освітніх середовищ іноземний досвід підкреслює використання концепції Універсального дизайну навчання (UDL) – принципу, що пропонує різноманітні форми подання матеріалу й оцінювання. Такий підхід «пропонує варіанти, які роблять середовище максимально доступним для всіх, а не тільки в якості додаткового пристосування» (The Accessibility and Universal Design Framework for Social Work Education and Practice). У той же час необхідно сприяти формуванню у майбутніх фахівців чутливості до інвалідності та упереджень, навчати їх безбар'єрності як принципу життя і професійної діяльності. Таким чином, заклади вищої освіти повинні інтегрувати питання безбар'єрності як міждисциплінарний елемент підготовки фахівців – через відповідні курси, практичні тренінги та стажування.

Мета статті полягає в аналізі сучасних стандартів РВО «Бакалавр» України різних галузей вищої освіти на відповідність завдань та компетентностей професійної складової принципам безбар'єрності, що може стати основою для їхнього перегляду та оновлення змісту відповідно до завдань реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

У більшості державних стандартів вищої освіти РВО «бакалавр» України терміни «безбар'єрність», «безбар'єрне середовище», «інклюзія» безпосередньо не фігурують. Винятком можна вважати спеціальність 012 (A2 – з 1 листопада 2025 р.) «Дошкільна освіта», де у компетентностях згадано «універсальний дизайн» та «розумні пристосування» для дітей з особливими потребами» (Стандарт 012, 2019). Щодо «безбар'єрного середовища», у самих текстах стандартів воно не сформульовано; тільки в оновлених спеціальних компетентностях архітектурно-будівельної галузі згадується створення «безбар'єрного архітектурно-будівельного середовища» (сайт МОН, 2024). Натомість термін «інклюзія» або «інклюзивність» майже не зустрічаються у текстах стандартів (лише у нововведеннях до галузі знань 19 Архітектура та будівництво).

Ідеї доступності та інклюзії реалізовано через компетентності у ряді спеціальностей. Наприклад, бакалаври з дошкільної освіти мають уміння складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами і бути знайомими з принципами універсального дизайну в освіті. Також у стандарті виділено здатність виховувати у дітей толерантність і протидіяти булінгу, що відповідає ідеї інклюзивного середовища. Також до тематики наближені інші педагогічні спеціальності (спеціальна та корекційна педагогіка), менеджмент освіти/соціального захисту та ІТ-спеціальності, які можуть враховувати доступність цифрових сервісів (хоча це не закріплено явно у текстах державних стандартів).

У галузі «Архітектура та будівництво» для бакалаврів введено спеціальні компетентності, що прямо стосуються безбар'єрного простору: вміти проєктувати будівлі, дотримуючись норм безбар'єрного середовища. У схожому руслі оновлені освітні програми зі спеціальностей 191 (G18) «Архітектура та містобудування» і 192 (G19) «Будівництво».

У програмах підготовки за стандартом 053 (C4) «Психологія» і 225 (I4) «Медицина психологія» з'являються навчальні результати, пов'язані з роботою з особами, які мають потребу у реабілітації. Спеціальність 231 (I10) «Соціальна робота» хоча формально і не містить термінології «безбар'єрності», її компетенції орієнтовані на підготовку фахівців із соціальної підтримки різних верств населення, опосередковано пов'язані з інклюзією у соціальній сфері.

Що до включення ідей безбар'єрності до компетентностей у стандарти для спеціальностей гуманітарно-мистецького спрямування, тут здебільшого передбачено загальні компетентності: комунікації, автономності, креативності тощо. Лише 034 «Культурологія» містить згадку про «цінування та повагу до різноманітності та мультикультурності» (Стандарт 034, 2020). Натомість обов'язкової компетентності з інклюзії, безбар'єрності чи універсального дизайну немає. Тож можна рекомендувати доповнити переліки компетентностей такими пунктами, як «здатність створювати інклюзивне (безбар'єрне) культурне та навчальне середовище», «здатність застосовувати принципи універсального дизайну у мистецькій практиці та комунікації», «дотримання етичних норм доступності й інклюзії у творчості та освіті» тощо. Такі формулювання відповідають підходу універсального дизайну, згідно з яким «дизайн предметів,

простору, програм і послуг забезпечує максимальну доступність для всіх груп користувачів» (Силабус НУПП).

Кваліфікаційна матриця може включати, наприклад, загальну компетентність «поважати індивідуальні особливості та потреби різних груп (різноманіття та інклюзія)» (за аналогією до формулювання «цінування та повага до різноманітності») або «здатність проектувати доступне мистецьке або культурне середовище». Важливо, щоб нові компетентності узгоджувалися з вимогами Національної рамки кваліфікацій (градація «комунікативні», «міжособистісні», «системні» навички) та вкладалися у структуру «Загальні + спеціальні (фахові) компетентності» стандартів.

Принцип безбар'єрності має відображатися й у результатах навчання. Так, для спеціальності B12 «Культурологія та музеєзнавство» можна прописати уміння аналізувати та моделювати соціокультурні практики з точки зору інклюзії, враховувати потреби різних аудиторій при організації культурних заходів. Для 025 (B5) «Музичного мистецтва» результатами можуть бути: «здатність адаптувати музичну програму для слухачів з порушеннями слуху чи зору, використовуючи сурдопереклад, субтитри або тактильні матеріали», «уміння організовувати концерти та музичні заняття з доступними технологіями (слуховими апаратами, напрямним звуком тощо)». Для 023 (B4) «Образотворче мистецтво та реставрація» – «навички створювати інклюзивний арт-простір: розробляти виставки з альтернативними путівниками, тактильними експонатами, адаптованим просторовим плануванням для маломобільних відвідувачів», «уміння використовувати універсальні дизайн-принципи у проєктуванні живописних і графічних творів» тощо.

У 035 (B11) «Філології» доцільно закласти результати: «здатність адаптувати літературні тексти та комунікаційні матеріали для різних груп (наприклад, створювати сурдокоментарі, аудіозаписи для незрячих, спрощені мовні версії)», «володіння знаннями з мовознавства та соціолінгвістики, що враховують мультикультурну та інклюзивну спрямованість» тощо. Усі ці результати відображають принцип рівного доступу до культурного й навчального контенту для різних соціальних і фізичних можливостей.

Навчальні результати можна деталізувати аналогічно змісту курсу «Доступність та універсальний дизайн», який уже існує в архітектурній освіті: після вивчення такого курсу студент «знає міжнародні й національні нормативні акти з питань доступності та універсального дизайну» і «основні принципи доступності», а також «уміє застосовувати ці принципи при проєктуванні безбар'єрного середовища та проводити аудит доступності будівель» (Силабус НУПП). За аналогією з цим, у мистецтвознавчих та філологічних освітніх програмах можна передбачити результати, що включають знання законодавчих аспектів інклюзії, уміння застосовувати безбар'єрні підходи на практиці (наприклад, адаптацію програмного матеріалу чи культурних заходів).

Для формування безбар'єрної чутливості у здобувачів освіти мистецько-гуманітарного профілю слід запровадити спеціальні курси та модулі, наприклад, «Інклюзія у культурних практиках», «Комунікація у доступному середовищі», «Дизайн інклюзивного мистецького простору», «Доступність інформації та мультимедійних ресурсів» тощо. Зміст цих курсів може включати вивчення:

принципів універсального дизайну і методів адаптації мистецтва для різних аудиторій; етики та психології інклюзії у творчих індустріях; норм і стандартів доступності закладів культури; практик взаємодії з представниками вразливих груп. Такі курси можуть бути адаптовані для спеціальностей культурного та гуманітарного профілю: наприклад, практичні завдання з проєктування доступних культурних майданчиків, розробки включеного навчального сценарію чи контенту (субтитри, сурдопереклад, тактильні матеріали тощо). Крім того, можна включити кейси та семінари на тему доступності: запрошувати фахівців з інклюзивної освіти, проводити воркшопи зі створення арт-об'єктів для людей з різними потребами. Наприклад, у філологічних програмах корисними будуть теми «інклюзивні освітні ресурси: прості тексти, альтернативні формати» або «мова жестів і тактильний алфавіт», а у музикознавчих – «музика для здоров'я та реабілітації», «аудіоописи творчості». Усі ці наповнення сприятимуть розвитку у майбутніх фахівців цінностей та навичок безбар'єрності.

Інтеграція принципу безбар'єрності у стандарти вищої освіти для галузі 12 «Інформаційні технології» (F) є необхідною для підготовки фахівців, здатних розробляти інклюзивні та доступні цифрові продукти. Це відповідає сучасним вимогам суспільства та сприяє реалізації державної політики у сфері інклюзії та безбар'єрності. Аналогічний аналіз інтеграції принципу безбар'єрності у державні стандарти вищої освіти для зазначеної галузі знань показав наступні потенційні шляхи включення принципу безбар'єрності в компетентності.

У чинних стандартах (спеціальності 121 (F2) «Інженерія програмного забезпечення», 122 (F3) «Комп'ютерні науки», 125 (F5) «Кібербезпека») загальні компетентності зосереджені на професійних навичках, етиці, комунікації та командній роботі (Стандарт 122, 2019). Оскільки принцип безбар'єрності прямо не згадується, рекомендується додати компетентності, що відображають інклюзивність та універсальний дизайн, наприклад: 1) здатність розробляти та впроваджувати інформаційні технології, доступні для осіб з різними потребами, з урахуванням принципів універсального дизайну; 2) здатність враховувати етичні та правові аспекти забезпечення доступності цифрових продуктів для всіх користувачів.

У спеціальних компетентностях також відсутні посилання на безбар'єрність. Рекомендується включити такі компетентності: 1) здатність проєктувати та розробляти програмне забезпечення з урахуванням потреб користувачів з обмеженими можливостями; 2) здатність проводити аудит доступності інформаційних систем та впроваджувати необхідні зміни для забезпечення інклюзивності.

Для реалізації принципу безбар'єрності у результати навчання можна включити знання: 1) про міжнародні та національні стандарти доступності інформаційних технологій (наприклад, WCAG, ISO/IEC 40500); 2) методи та інструменти забезпечення доступності програмного забезпечення та веб-ресурсів. Перелік умінь можна доповнити такими пунктами: 1) розробляти інтерфейси користувача, що відповідають принципам універсального дизайну; 2) тестувати програмне забезпечення на відповідність вимогам доступності та вносити необхідні корективи.

Для формування компетентностей у сфері безбар'єрності доцільно включити до навчальних планів такі дисципліни, як «Доступність цифрових сервісів» (для вивчення стандартів та методів забезпечення доступності веб-ресурсів та мобільних додатків), «Інклюзивний UX/UI-дизайн» (для практики розробки інтерфейсів, що враховують потреби різних категорій користувачів), «Універсальний дизайн цифрових продуктів» (для проектування програмного забезпечення з урахуванням принципів універсального дизайну), «Етика у цифровій інклюзії» (для розгляду етичних питань, пов'язаних із забезпеченням доступності інформаційних технологій) тощо.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Незважаючи на те, що в чинних стандартах поняття «безбар'єрність» прямо мало де зустрічається, його принципи реалізуються через компетентності, спрямовані на роботу з вразливими групами, індивідуалізацію навчання та проектування доступного середовища. Зокрема, в освітніх стандартах педагогічних спеціальностей підкреслюється необхідність враховувати особливі потреби здобувачів освіти, а в технічних і проектних – забезпечення доступності інфраструктури. На наш погляд, безбар'єрність повинна бути закладена у програми підготовки майбутніх фахівців різних галузей, що у свою чергу означає наявність відповідних компетентностей у державних стандартах, силабусах, навчальних планах тощо.

На основі нашого аналізу можна зробити висновок, що для реалізації державної політики у сфері безбар'єрності у системі вищої освіти доцільно переглянути й доповнити стандарти. Рекомендується внести нові компетентності та результати, що відображають універсальний дизайн і доступність (згідно з національними стратегіями щодо безбар'єрності), а також розробити курси-практикуми, які сприятимуть формуванню інклюзивної чутливості у майбутніх фахівців. Це дозволить уніфікувати підготовку майбутніх фахівців різних галузей з урахуванням сучасних принципів інклюзії та доступності та забезпечить необхідні знання й уміння для побудови безбар'єрного простору.

ЛІТЕРАТУРА

Бабич О. В. (2024) Забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні. *Державне будівництво*. № 2 (36). С. 620–634. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-42>

Безбар'єрність. Сайт Міністерства соціальної політики України. <https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/bezbaryernist>

Безбар'єрність. Змінено стандарти вищої освіти. Сайт МОН. 08 лютого 2024 року. <https://ksu24.kspu.edu/s/DtZgW>

Глазкова І. Я., Хатунцева С. М. (2024). Теоретико-методичні засади безбар'єрного освітнього середовища. Кол. монографія: Університети України в умовах нових реалій: збереження наукового та кадрового потенціалу : Наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing». С. 97–120. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-434-6>

Методичні рекомендації щодо запровадження безбар'єрності освітніх послуг у закладі вищої освіти з урахуванням потреб людей з порушеннями мови, слуху, комунікації, руху, батьків з дітьми, людей старшого віку та інших суспільних груп. Лист МОН № 6/688-24 від 04 вересня 2024 р. <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii>

Освітні програми кафедри управління інформаційною та кібербезпекою. Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій. <https://ksu24.kspu.edu/s/PD6wn>

Силабус навчальної дисципліни «Доступність та універсальний дизайн». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». <https://ksu24.kspu.edu/s/gVpXR>

Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 03 – гуманітарні науки, спеціальності 034 – культурологія. Наказ МОН України від 16.06.2020 р. № 801. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>

Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня ступеня «бакалавр» за галузю знань 12 «Інформаційні технології» спеціальністю 122 «Комп'ютерні науки». Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.07.2019 р. № 962. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/122-kompyut.nauk.bakalavr-1.pdf>

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». Наказ Міністерства освіти і науки України 20.06.2019 р. № 869. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>

Стандарт вищої освіти. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь «бакалавр». Галузь знань 02 «Культура та мистецтво», спеціальність: 025 «Музичне мистецтво». Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 р. № 727. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/025-Muz.mystetstvo-bakalavr.28.07.pdf>

Coleman, Mikki, & Berge, Zane L. A. (2018). Review of Accessibility in Online Higher Education. *Online Journal of Distance Learning Administration*, Volume XXI, № 1. https://ojdla.com/archive/spring211/coleman_berge211.pdf

Mbita Mbaao, and Elspeth Slayter (2024). Disability: Ten Tenets of a Disability-Affirming Practice.. *Social Work Today*. Vol. 24 № 3 P. 22. <https://www.socialworktoday.com/archive/Summer24p22.shtml>

Fernández-Batanero, J. M., Montenegro-Rueda, M., & Fernández-Cerero, J. (2022). Access and Participation of Students with Disabilities: The Challenge for Higher Education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (19), 11918. <https://doi.org/10.3390/ijerph19191918>

Hornby, G., Pilgrim, M., & Macfarlane, S. (2017). Enablers and barriers to developing competencies in a blended learning programme for specialist teachers in New Zealand. *Educational Review*. <https://doi.org/10.1080/00131911.2017.1345860>

Lopez, J., & Grey, F. (2025). Anti-Ableism in Higher Education: A Changemaking Report. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/MKEFZ>

Policy and Legal Knowledge: Understanding of relevant disability laws, regulations, and institutional policies. *Higher Education Research Brief*, 2025. URL: https://adata.org/research_brief/higher-education-and-ada

Tai, J., Ajjawi, R., Bearman, M., Boud, D., Dawson, P., & Jorre de St Jorre, T. (2022). Assessment for inclusion: rethinking contemporary strategies in assessment design. *Higher Education Research & Development*, 42(2), 483–497. <https://doi.org/10.1080/07294360.2022.2057451>

The Accessibility and Universal Design Framework for Social Work Education and Practice was created by and should be attributed to the Accessibility Advisory Group at the University of Maryland School of Social Work. URL: <https://www.ssw.umaryland.edu/media/ssw/disability-and-accessibility/SSW-UD-Framework-Final.pdf>

UNESCO Framework for Culture and Arts Education (Abu Dhabi, 2024). URL: https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_0.pdf

Union of equality: Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030_en#

Velarde-García, J.F.; Álvarez-Embarba, B.; Moro-Tejedor, M.N.; Rodríguez-Leal, L.; Arrogante, O.; Alvarado-Zambrano, M.G.; Pérez-Corrales, J.; Palacios-Ceña, D. (2023). Barriers and Facilitators to the Learning and Acquisition of Research Competencies among Nursing Students through Active Methodologies: A Qualitative Study Using Reflective Writing. *Healthcare*, 11, 1078. <https://doi.org/10.3390/healthcare11081078>

Weeden E. (2023). A model of an accessibility curriculum in higher education. *Front. Computer Science*. URL: <https://doi.org/10.3389/fcomp.2023.1139350>

Woodfield, Casey & Freedman, Justin (2021). Barriers to Knowing and Being Known: Constructions of (In)competence in Research. *The Journal of the Canadian Philosophy of Education Society. Philosophical Inquiry in Education*, Volume 28, № 2, pp. 176–194. https://rdw.rowan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=education_facpub

INTEGRATION OF BARRIER FREENESS ACCESSIBILITY INTO EDUCATIONAL STANDARDS: CHALLENGES AND PROSPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING

Volodymyr GURICH, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Social Work, Kherson State University, 14 Shevchenka St., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018; v_gurich@ksu.ks.ua

Abstract. *The article examines and substantiates the importance of understanding the principles of barrier-freeness by future specialists in various fields. A theoretical analysis of the content characteristics of the concept of «barrier-free» in the context of modern social policy and professional activity is presented. The study reveals that many state standards for specialties in various fields do not contain direct references to the principles of accessibility, inclusion, or universal design. Competencies and learning outcomes are often focused primarily on technical aspects, without adequately addressing the needs of users with disabilities.*

The necessity of integrating accessibility principles into higher education Bachelor's degree programs across various specialties is also addressed. The practical aspects of applying the requirements of the accessibility policy in professional activity are analysed, which contributes to the creation of an inclusive environment and expanding access for all categories of the population. Key competencies that allow future specialists in various fields to effectively implement barrier-free solutions in their daily practice are identified and substantiated. Based on the research, recommendations are provided for revising and updating state higher education standards. These revisions should incorporate provisions that cultivate an understanding of accessibility principles and practical skills for ensuring accessibility in professional contexts among students.

Keywords: *accessibility, barrier-freeness, higher education standards, inclusive environment, educational programs, competencies.*

REFERENCES

Babich, O.V. (2024). Zabezpechennia stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini [Ensuring the creation of a barrier-free space in Ukraine]. *Derzhavne budivnytstvo – State Formation*, 2 (36), 620–634. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-42> [in Ukrainian].

Bezbariernist [Barrier-freeness]. Sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy – Ministry of Social policy of Ukraine, site. <https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/bezbaryernist> [in Ukrainian].

Bezbar'iernist. Zmineno standarty vyshchoi osvity. [Barrier-freeness. Higher education standards have changed]. Ministry of Education and Science of Ukraine, site. 08.02.2024. <https://ksu24.kspu.edu/s/DtZgW>

Hlazkova I., Khatuntseva S. (2024) Teoretyko-metodychni zasady bezbariernoho osvitnoho seredovyshcha [Theoretical and methodological foundations of a barrier-free educational environment.]. Col. monohrafiia: Universytety Ukrainy v umovakh novykh realiï: zbirezhennia naukovoï ta kadrovoï potentsialu – Universities of Ukraine in the context of new realities: preservation of scientific and human resources potential: Scientific monograph.

Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. 408 p. 97–120. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-434-4-6> [in Ukrainian].

Metodychni rekomendatsii shchodo zaprovadzhennia bezbariernosti osvitnikh posluh u zakladi vyshchoi osvity z urakhuvanniam potreb liudei z porushenniamy movy, slukhu, komunikatsii, rukhu, batkiv z ditmy, liudei starshoho viku ta inshykh suspilnykh hrup [Methodological recommendations for the introduction of barrier-free educational services in a higher education institution, taking into account the needs of people with speech, hearing, communication, and movement disorders, parents with children, older people, and other social groups]. Letter from the Ministry of Education and Science № 6/688-24 04.09.2024. <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii>

Osvitni prohramy kafedry upravlinnia informatsiinoiu ta kiberbezpekoiu. Derzhavnyi universytet informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Educational programs of the Department of Information and Cybersecurity Management. State University of Information and Communication Technologies]. <https://ksu24.kspu.edu/s/PD6wn> [in Ukrainian].

Sylabus navchalnoi dystsypliny «Dostupnist ta universalnyi dyzain». Natsionalnyi universytet «Poltavska politehnika imeni Yuriia Kondratiuka» [Syllabus of the academic discipline «Accessibility and Universal Design». National University Poltava Polytechnic named after Yuriy Kondratyuk]. <https://ksu24.kspu.edu/s/gVpXR> [in Ukrainian].

Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia haluzi znan 03 Humanitarni nauky, spetsialnosti 034 Kulturolohiia. [Standard of higher education of Ukraine of the first (bachelor's) level, field of knowledge 03 humanities, specialty 034 cultural studies]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 16.06.2020. № 801. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> [in Ukrainian].

Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershoho (bakalavrskoho) rivnia stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 12 «Informatsiini tekhnolohii» spetsialnistiu 122 «Kompiuterni nauky» [Standard of higher education of Ukraine of the first (bachelor's) level of the degree «bachelor» in the field of knowledge 12 Information Technologies with a specialty 122 Computer Science.]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 10.07.2019 № 962. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/122-kompyut.nauk.bakalavr-1.pdf> [in Ukrainian].

Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 01 – «Osvita/Pedahohika», spetsialnist 012 «Doshkilna osvita». Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 01 «Education/Pedagogy», specialty 012 «Preschool education»]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 21.11.2019. № 1456. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian].

Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 03 Humanitarni nauky, spetsialnist 035 Filolohiia [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 03 Humanities, specialty 035 Philology]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 20.06.2019. № 869. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> [in Ukrainian].

Standart vyshchoi osvity. Pershyi (bakalavrskyi) riven) vyshchoi osvity. Stupin «bakalavr». Haluz znan 02 «Kultura ta mystetstvo», spetsialnist: 025 «Muzychne mystetstvo» [Standard of higher education. First (bachelor's level) of higher education. Degree «bachelor». Field of knowledge 02 «Culture and art», specialty: 025 «Musical art»]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. 24.05.2019. № 727. <https://mon.gov.ua/static->

[objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/025-Muz.mystetstvo-bakalavr.28.07.pdf](https://objects.mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/025-Muz.mystetstvo-bakalavr.28.07.pdf) [in Ukrainian].

Coleman, Mikki, & Berge, Zane L. (2018) A Review of Accessibility in Online Higher Education. *Online Journal of Distance Learning Administration*, Volume XXI, № 1, Spring 2018. https://ojdla.com/archive/spring211/coleman_berge211.pdf

Mbita Mbao, and Elspeth Slayter (2024). Disability: Ten Tenets of a Disability-Affirming Practice. *Social Work Today*. Vol. 24 № 3. <https://www.socialworktoday.com/archive/Summer24p22.shtml>

Fernández-Batanero, J. M., Montenegro-Rueda, M., & Fernández-Cerero, J. (2022). Access and Participation of Students with Disabilities: The Challenge for Higher Education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (19), 11918. <https://doi.org/10.3390/ijerph191911918>

Hornby, G., Pilgrim, M., & Macfarlane, S. (2017) Enablers and barriers to developing competencies in a blended learning programme for specialist teachers in New Zealand. *Educational Review*. <https://doi.org/10.1080/00131911.2017.1345860>

Lopez, J., & Grey, F. (2025) Anti-Ableism in Higher Education: A Changemaking Report. Retrieved from: <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/MKEFZ>

Policy and Legal Knowledge: Understanding of relevant disability laws, regulations, and institutional policies. *Higher Education Research Brief*, 2025. https://adata.org/research_brief/higher-education-and-ada

Tai, J., Ajjawi, R., Bearman, M., Boud, D., Dawson, P., & Jorre de St Jorre, T. (2022) Assessment for inclusion: rethinking contemporary strategies in assessment design. *Higher Education Research & Development*, 42(2), 483–497. <https://doi.org/10.1080/07294360.2022.2057451>

The Accessibility and Universal Design Framework for Social Work Education and Practice was created by and should be attributed to the Accessibility Advisory Group at the University of Maryland School of Social Work. <https://www.ssw.umaryland.edu/media/ssw/disability-and-accessibility/SSW-UD-Framework-Final.pdf>

UNESCO Framework for Culture and Arts Education (Abu Dhabi, 2024). https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_0.pdf

Union of equality: Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030_en#

Velarde-García, J.F.; Álvarez-Embarba, B.; Moro-Tejedor, M.N.; Rodríguez-Leal, L.; Arrogante, O.; Alvarado-Zambrano, M.G.; Pérez-Corrales, J.; Palacios-Ceña, D. (2023). Barriers and Facilitators to the Learning and Acquisition of Research Competencies among Nursing Students through Active Methodologies: A Qualitative Study Using Reflective Writing. *Healthcare*, 11, 1078. <https://doi.org/10.3390/healthcare11081078>

Weeden E. (2023) A model of an accessibility curriculum in higher education. *Front. Computer Science*. 5:1139350. <https://doi.org/10.3389/fcomp.2023.1139350>

Woodfield, Casey & Freedman, Justin (2021). Barriers to Knowing and Being Known: Constructions of (In)competence in Research. *The Journal of the Canadian Philosophy of Education Society. Philosophical Inquiry in Education*, Volume 28, № 2, pp. 176-194. https://rdw.rowan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=education_facpub

Article history:

Received: July 02, 2025

1st Revision: August 22, 2025

Accepted: September 30, 2025